

СРПСКИ ИНСТИТУТ ЗА БУДУЋИ ЈЕЗИК
Л. Бр. 2817/4
П. Бр. 2744

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

таб. 3 1/2

ПОВРЕМЕНИ СПИС
ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у
Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у
Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив.
у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф.
Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА,
проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА,
проф. Унив. у Београду.

Ова је књига дигресијом припремана.

КНИГА IV.

Подвлачио речи *Св. Марковљ*

Исписивао речи *2. Јашић*

Листићи проверени и сређени по реду текста.

Број листића: $119 - 9 = 110$

Београд, *26-III* - 19*49* год.

Евидентичар

Милан Бајевић

БЕОГРАД, 1924.

- Сев. 56 а₁₁ твоѣж — Г. своѣж.
 » 56 а₂₂ емоу спнѣ лицу моемоу и — Г. —
 » 57 а₂₁ ... живѣ — Г. ... живѣ
 » 60 б₁₁ иѣквокаж — Г. иѣквокиж
 » 61 а₇ -кореннѣмъ — Г. -кореннѣ(и)мъ
 » 61 а₁₁ дарѣхъ — Г. дарѣхъ
 » 61 а₁₅ тако — Г. пако.
 » 61 а₁₅ дивнѣмъ — Г. виднѣмъ
 » 61 б₁₆ ... ны къ — Г. ... къ ...
 » 61 б₁₅ вѣкъ 1 — Г. вѣкъ
 » 62 а₁₁ код Г. изостављено коу
 » 62 а₂₃ въ родѣ 1 — Г. въ родѣ
 » 62 б₂₃ словестѣитѣтсѣ — Г. -ствитѣтсѣ
 » 63 а₁ рода — Г. рока.
 » 63 б₇ скоти — Г. ꙗко ти.
 » 63 б₁₅ твоѣж — Г. своѣж
 » 64 а₁ вѣкрѣже — Г. тѣмъ вѣрѣже
 » 64 а₁ словеса — Г. словеса
 » 64 б₈ коненѣж — Г. коннѣж
 » 65 б₂₄ дадѣ — Г. дадо
 » 65 б₂₆ (зѣ)лово — Г. (зѣ)ловж
 » 66 б₇ ꙗко благо — Г. ꙗко
 » 66 б₈ конецъ — Г. кнѣцъ
 » 67 а₁₆ у Г. изостављен је: и къ силѣ твоѣи сѣди ми
 » 67 б₁ къз- — Г. къз-
 » 68 б₁₃ ѣа — Г. сѣа
 » 68 б₁₈ зданне — Г. знанне
 » 69 а₂₂ мнѣж — Г. мнѣ
 » 70 а₆ тѣлопѣсанье¹ — Г. тѣлопѣсанье
 » 70 а₁₃ безаконнѣе — Г. безаконнѣе
 » 73 а₁₂ ꙗко тѣ² — Г. ꙗко
 » 74 б₁₅ идитомъви — Г. идитомъ ви
 » 75 б₁ оправдѣти — Г. -ши
 » 75 б₉ ꙗко — Г. ꙗко
 » 78 а₁₅ твоѣж — Г. твоѣж
 » 78 а₂₁ овнѣи — Г. овнѣи
 » 79 а₁₃ ꙗкоже — Г. ꙗко
 » 80 а₉ код Г. 1 сувишно је
 » 80 б₁₈ сирѣхъ — Г. сирѣхъ 1 ихъ

¹ sic! ² = тѣ

- Сев. 81 а₁₄ (и)знеможе тѣмъ же — Г. изнеможетъ ѣже
 » 81 а₁₅ животъ на мѣи — Г. -тѣна [на]1
 » 81 б₁₃ небо гѣ — Г. и вогѣ
 » 82 а₁₉ къздахъ — Г. къздахъ
 » 83 б₆ твоѣго — Г. своѣго
 » 84 а₁₈ порази ти¹ — Г. порази ти
 » 84 б₁₆ ништи 1 — Г. ништи
 » 85 б₁₄ любѣще — Г. люб(л)ѣще
 » 85 б₂₁ пѣсамъ — Г. пѣсимъ
 » 88 б₁₀ примѣтъ — Г. примѣтъ
 » 90 б₁₁ оудрѣжаѣмъ — Г. оудрѣжаѣ(тъ)
 » 91 б₁₆ исконачашѣ — Г. 1 ско —
 » 91 б₁₈ сонѣе — Г. сонѣе
 » 92 а₂₀ погымѣтъ — Г. погымѣтъ
 » 92 б₁₀ дрѣштери сионѣ — Г. -щери сионѣ
 » 94 а₁₇ зорѣж — Г. зорѣж
 » 94 а₉ крашнѣо — Г. —по
 » 94 б₁₃ домоу — Г. домоу къ
 » 96 а₁ скръ — Г. скръ—
 » 96 а₇ 1 късѣ — Г. късѣ
 » 96 а₁₈ жанште-го — Г. -ште его
 » 96 а₂₁ штитъ 1 — Г. штиты
 » 96 б₁₂ еси — Г. еси
 » 97 б₂₀ къблѣ — Г. къ блѣ
 » 98 б₉ къды² — Г. воды
 » 98 б₁₃ ходѣтъ — Г. ходѣтъ
 » 99 б₁₀ еанко — Г. еанко
 » 100 а₃ прогнѣкѣмъ — Г. -бѣмъ 1
 » 100 а₂₀ танеосѣ — Г. -осѣ
 » 100 б₇ развѣрѣзе — Г. развѣрѣже
 » 100 б₁₀ изведе — Г. изведе
 » 101 а₁₂₋₁₃ гнѣкъзидѣ³ — Г. (и)зидѣ
 » 102 а₄ оубѣ къ — Г. оубѣкъ
 » 103 а₉ в. 100 а₂₀
 » 104 а₇ земѣж — Г. земѣж
 » 104 а₁₃ вѣшнѣжго — Г. -жго
 » 105 а₈ колѣна — Г. колѣно
 » 105 а₁₁ сионѣ ѣже — Г. сионѣж же
 » 105 б₁₈ проло- — Г. поло-

¹ Место тѣмъ ² место водѣмъ ³ = гнѣкъ възидѣ

- Сев. 106 б₅ обаништахъ — Г. -штаго
 » 107 а₅ сжсѣдомъ — Г. сьасѣдомъ
 » 107 а₁₂ родъ 1 — Г. роды
 » 107 а₁₅ -нѣ — Г. нѣ
 » 107 б₂ нмасю¹ — Г. емасю
 » 108 б₁₈ пьсаломъ 1 — Г. -мы
 » 109 а₁₈ въ та — Г. въ та
 » 109 б₄ въ² — Г. въ
 » 109 б₁₄ срѣдѣца — Г. -ца
 » 109 б₁₅₋₁₆ код Г. су изостављени: поидотъ³ въ
 начинанихъ своихъ
 » 110 а₈ ѡ — Г. ѡ
 » 110 а₁₃ въ — Г. въ 1
 » 110 б₈ въшьноумоу — Г. въшьн-
 » 111 а₁₈ моѣкъ 1 — Г. моѣ въ
 » 111 а₂₀ ѣвалл 1 мамънъ — Г. ѣвалл и мамъ нъ
 » 111 б₄ ѣоуръ — Г. ѣоуръ
 » 112 б₄ сѡ о въѣ — Г. о въѣ
 » 113 а₁₃ ѡ — Г. ѡ
 » 113 б₁₂₋₁₃ землѣ твоѣ — Г. -малѣ твоѣ
 » 114 б₆ вѣ — Г. вѣ
 » 116 а₉ мене — Г. тебе
 » 116 б₁ е(дд) — Г. (н)е
 » 117 а₁ родъ 1 — Г. роды
 » 117 а₇₋₈ код Г. изостављени су: каѡсь сѡ
 избѣранымъ мѡимъ⁴
 » 117 а₁₃ въ — Г. въ
 » 117 а₁₈ -ваѣн — Г. -вѣн
 » 117 б₂ (г)родаго⁵ — Г. (ж)...
 » 118 б₈ оскврѣнъ... — Г. оскврѣнъ...
 » 118 б₂₉ ли прѣжде — Г. -же
 » 119 а₁₁ ли въсь — Г. -литъсь
 » 120 а₂₃ ништі — Г. -си
 » 120 б₂₃ -вѣ — Г. -вѣ
 » 121 б₃ сѣно — Г. сѣн
 » 122 б₁₈ -внхъ — Г. -вѣхъ
 » 123 а₆ мѣсти — Г. мѣсти и
 » 124 а₇₋₈ зѣловоуѣ — Г. зѣло воуѣ
 » 124 б₁₇ велл и гъ — Г. велл и хъ

¹ Место манасю ² = въ ³ = поидотъ ⁴ = моимъ ⁵ = грьдаго

- Сев. 126 б₁₇ гѣ — Г. гнѣ на другом месту
 » 127 а₁₄ дшѣ — Г. дшѣ
 » 130 а₁₉₋₂₀ совѣщникъ сѡ — Г. совѣщникъ
 » 131 а₁₈ землѣ^а — Г. землѣ
 » 131 б₁₁ гѣ: и въ — Г. гѣ:
 » 132 а₁ мосѣв . ю — Г. мосив . ю
 » 133 б₂ землѣ — Г. землѣ
 » 133 б₆ жиджтѣ — Г. жиджтѣ
 » 135 б₂ помѣ — Г. помѣ-
 » 135 б₉ глѣ — Г. глѣ
 » 135 б₁₁ вѣшь — Г. вѣшь
 » 135 б₂₀ глѣ — Г. глѣ
 » 136 а₁₀ кѣнѣск — Г. кѣнѣск
 » 136 а₁₉ оуѣрѣ — Г. оуѣрѣ
 » 136 б₂₁ смокѣвинѣ — Г. -ѣ
 » 137 а₃₋₉ зем — Г. зем
 » 137 б₄ -мѣ — Г. -мѣ
 » 139 б₁₂ ста финнѣ — Г. стафиннѣ
 » 140 б₁ сѣтѣ — Г. сѣтѣ-
 » 140 б₁₀ -мѣ — Г. -мѣ
 » 140 б₁₅ нашѣ — Г. нашѣ
 » 141 б₁₁ и — Г. и
 » 145 а₅ и — Г. а
 » 148 а₁₃ правѣднѣ — Г. правѣ днѣ
 » 148 б₂₀ -лѣно — Г. -лѣно
 » 149 б₂ -мн — Г. -мн-
 » 151 а₃ алѣлоуѣ — Г. алѣлоуѣ
 » 151 б₃ отѣ — Г. отѣ
 » 152 б₉ код Г. изостављен је: ѣко въ вѣкѣ
 милостѣ еѡ
 » 154 б₁₆ въсь — Г. въсь
 » 156 а₁₉ въз — Г. въз-
 » 156 б₁₄₋₁₅ 1 испѣтаѣ — Г. испѣтаѣ
 » 157 а₅ тво — Г. тво-
 » 158 а₁₇ скахъ — Г. скахъ
 » 159 б₁₇ код Г. изостављен је: испѣтаѣ заповѣдѣ твоѣ
 » 159 а₁₈ оуѣри^{сы} — Г. оуѣрѣ^{сы}
 » 159 б₁ опра — Г. опра-

- Сев. 159 б₄ тѣсѣци — Г. тѣсѣци
 „ 159 б₁₇ -риѣъ — Г. -риѣъ
 „ 160 б₇ -мѣе — Г. -мѣе
 „ 160 б₁₁ пра- — Г. пра-
 „ 161 а₁₁₋₁₃ са стране: не рѣци... — Г. нѣ рѣци...
 „ 163 б₁₈ гѣ — Г. го
 „ 164 а₄₋₅ -ѣахъ — Г. -ѣухъ
 „ 164 а₁₃₋₁₄ вѣаѣхъ — Г. вѣзв...
 „ 164 б₁₇ -жено — Г. лено
 „ 168 б₈ ꙗка — код Г. број погрешан је
 „ 168 б₁₃ -ма ꙗко — Г. маѣ къ
 „ 169 б₅ -ѣнимъ — Г. -ѣнимъ
 „ 171 а₁ стрѣгжи — Г. стрѣгж и
 „ 171 а₁₀ отѣатѣихъ — Г. -ѣ ихъ
 „ 171 б₁₁ мирѣ на — Г. мирѣна
 „ 171 б₂₂₋₂₃ сѣѣкче вѣна — Г. -четѣ (вѣ)на
 „ 172 а₁₇₋₁₈ -ѣште — Г. -ѣште
 „ 172 б₈ -снѣ — Г. -снѣ
 „ 174 б₆₋₇ код Г. изостављени су: ꙗлаѣ къ
 достоѣнне сѣѣкѣ ꙗко азѣ поухахъ¹ ꙗко вели гѣ
 „ 175 б₄ вѣагъ — Г. вѣ егъ
 „ 175 б₁₁ -стѣ его — Г. —
 „ 175 б₁₂₋₁₃ код Г. су изостављени: оутвѣрѣждѣшомоу
 земѣ на кодахъ: ꙗко вѣ вѣкѣ мѣло
 „ 176 а₁₃ велика единомоу — Г. крѣ
 „ 176 а₁₇ -на — Г. -га
 „ 176 а₁₉ юга — Г. юга
 „ 176 б₁₇ орѣганъ ѣи — Г. орѣганъи
 „ 177 б₆ вѣсми² — Г. вѣсми

На тај начин, праву претставу о правопису и језику Ps. Sin. можемо добити тек сада када имамо потпуно научно издање Руске Академије. Ово се издање спремало дуги низ година. Нека га је зла судбина пратила: издање је било поверено С. И. Северјанову који га је спремао под руководством Ф. Ф. Фортунатова; г. 1914. умро је Фортунатов, те је руководство прешло на Шахматова, г. 1918. умро је Северјанов, те је штампање споменика под руководством Шахматовљевим продужила Ј. В. Петровскаја; г. 1919.

¹ sic: м. познахъ ² м. вѣсми

умрла је Петровскаја, а и Шахматов је умро у августу 1920. г. Издање је завршио Е. Ф. Карски. Ново издање чини одличан утисак, у свакоме погледу. Текст је штампан ћирилицом на доброј хартији, лепим, разговетним словима у два ступца, тако да сваки ред у издању одговара реду у рукопису; сва скраћивања задржана су. Испод текста налазимо опширан коментар; у том су коментару дате примедбе палеографске природе, а словенски текст Ps. Sin. упоређен је са грчким текстом и са текстом других рукописа истог садржаја: Болоњским и Погодиновим. Грчки се текст наводи у случајевима кад се текст Ps. Sin. не слаже са грчким или са Болоњ. Погод., а такође и у случајевима када је текст Ps. Sin. нејасан. Ту, у напоменама испод текста, забележене су све грешке Гејтлеровог издања.

Текст споменика заузима од 1—177 стране; већи део издања, од 179—392, посвећен је исцрпном речнику, у којем су наведени сви примери сваке речи и сваког њеног облика, а тако исто и оно што одговара словенској речи у грчком тексту.

У овом речнику налазимо богату и већ сређену грађу за карактеристику споменика у гласовном, морфолошком, синтаксичком и лексичком правцу.

Издању претходи кратак предговор (од Карског), V—VII стр., а при крају књиге налазимо многобројне снимке (11 страна). Али треба приметити да ови снимци (белим цртама на црноме) нису најбољи.

Ново издање Синајског Псалтира несумњиво је од великог значаја за старословенску граматику. Али ипак и оно не може дефинитивно решити сва питања која се тичу овог споменика, не може дати потпуну грађу за исцрпну карактеристику.

Пре свега, дефинитивна палеографска карактеристика споменика не може бити дата на основу овог издања. Снимци које налазимо у издању нису довољни за тај циљ; и сам проф. Карски, који је радио на издању по тим снимцима, вели у своме предговору (VII с.) да би било и сувише смело („рискованно“) дати палеографски опис рукописа само на основу снимака; на овим бело-црним снимцима, вели он, — слова изгледају нешто дебља него ли на обичним фотографским снимцима са појединих страна рукописа који су нађени у архиву Фортунатова. Нарочито је тешко решити, служећи се овим снимцима, питање о томе, колико је руку писало споменик.

варь (основа на -i) место варьхъ (уп. g. pl. варьн 59s). Друге су морфолошке исправке — ситније природе; тако на пример на 135 б₁₁ имамо кѣшиа а не кѣшиа као што даје Гејтлер. У свима другим правцима наше схватање Ps. Sin. остаје исто.

Споменик се заиста одликује правилном употребом слова за z и за dz, тако да је поуздано да се у изговору преписивача dz разликовало од z.

Само два пута у новом издању налазимо слово за z место слова за dz: зѣло 49 б₁₄ и раждѣзи 30₁₈, али се може мислити за први пример да је штампарска погрешка, јер је та реч на овом месту доле у примедбама, а и у речнику је дата у форми зѣло. Други пример — раждѣзи припада оном делу рукописа који Северјанов везује са другом руком (10а—40а); иначе се dz строго разликује од z и у овоме делу Ps. Sin. Најприродније је такве појединачне случајеве (кад би се баш нашао и још какав пример) објашњавати тиме, што је преписивач механичким начином сачувао z које је било у његовом оригиналу; иначе би се случај — раждѣзи могао тумачити и тиме што је полугласник између жд и з испао, те се изговарало раждзи, т. ј. раждзи, а то се могло бележити и са ражд(ѣ)зи.

Свакако је несумњиво да је диалекат који се огледа у Ps. Sin. у смислу последњег преписа, очувао разлику између dz и z; у томе погледу нема разлике између различних преписивача Ps. Sin., ма колико их било.

Тако звано епентетско l врло је добро очувано у Ps. Sin. Приметио сам 268 примера групе уснени сугласник + l и око 45—47 отступања и то две врсте: типа зѣмѣл и типа зѣмѣлѣ.

Може се претпоставити да су умекшани сугласници љ, њ, њ, као и љ у групи са усненим сугласником још чували своју умекшаност: иза њих се правилно пише ѣ, ю, ѣ (ѣ и ѣ не разликују се у Ps. Sin.).

Ретки изузеци, као зѣрѣ 31 б₈, милостѣнѣ 28₁₄₋₁₅, скрѣбѣлѣ 36₁₁, помѣшлѣаѣѣѣ 43 б₁₁, вѣнѣѣѣ 92 б₂₀ и сл. могу се објаснити као остаци старијег правописа зѣрѣ, милостѣнѣ и т. д. — са знаком умекшавања изнад сугласника који је у тим случајевима у Ps. Sin. изостављен.

Сугласник с који се јавио од х услед треће палатализације био је такође мек: увек вѣсѣ и сл., вѣсѣ; у примерима, као вѣсѣ (21 б₁₉, 87₁₅, 137₅) изостављен је знак умекшаности изнад с.

Обрнуто, сугласници ц, ш, ж, ч и групе шт, жд биле су већ тврде у језику преписивача: као правило пише се ча, ца, жа, ша, чѣ, шѣ, жѣ и т. д., али поред тога имамо прилично примера и чю, цю, жү, шю, ждю, штю, а и жѣ, чѣ, цѣ, шѣ, ждѣ, чѣ, ждѣ: ови последњи случајеви вероватно су остаци старије епохе којој је припадао оригинал споменика. Групе сц и ст из старије групе ск јављају се напореда.

Интересантни примери: невѣзѣства 29₁₁ и освѣнце(нѣѣ) 34₁₉ заиста се налазе у Ps. Sin.

Вокал оу место вѣ налазимо у речима оуѣлѣнаѣ (у различним облицима — 18 б₁₉, 39 б₈, 119 б₁₅, 128₁, 122 б₉) и оуѣнинаѣхъ 98₁₅; могло би се додуше мислити да имамо овде префикс -оу, а не вѣ, али имамо и обрнуто вѣ м. оу: вѣблаговѣлѣнти 97 б₂₀ (Погод. оублаговѣлѣнти).

Поред ѣлѣтарѣ и ѣлѣтарѣ у Ps. Sin. налазимо и ѣлѣтарѣ. Интересантни облик зѣлѣта 89 б₁₀ место зѣлѣта (Чуд. зѣлѣта) треба објаснити, али тим питањем не можемо се бавити у овоме чланку.

У морфологији Синајског Псалтира налазимо доста старих црта, нарочито код глагола: стари облици аориста, -тѣ у 3 л. једн. аориста (прѣнѣтѣ и сл.), -тѣ у 3 л. двојине, вѣмѣ и др. Али је све то махом познато.

На крају ових напомена поменућу да су често и они који се интересују питањем о словенском преводу псалтира могли извести погрешне закључке на основу Гејтлеровог издања. И у томе правцу ново издање пружа науци нову грађу.

24./IX. 1924 г.

Ст. Кулбакин.